

LA PILOTA ALS CARRERS DE BORRIOL

JOCS D'INFANTESA

✍️ Lluís Ramos i Santamaría

Josep i Alberto juguen a pilota al carrer German García, més conegut com a Molioli // Foto: La Redacció

L'article de pilota d'aquest any tracta d'acostar als lectors la pilota valenciana, més concretament pretén explicar com es juga a les modalitats de pilota que han sigut practicades al poble de Borriol. Com nombroses hi eren, en aquesta primera edició ens centrarem en aquelles modalitats practicades al carrer.

La revista Cominells el 1983, deia:

"El mundo sabe que Borriol cuenta con una larga historia en este valenciano juego que, a parte su aparición en nuestras comarcas castellanenses, tiene en nuestra localidad particular significación y especial relieve de arcaico sabor. Aquí se han dado las más variadas modalidades del juego de pelota, tales como el frontón, a vareta, el raspall y a la banca"(p.20).

Aquestes paraules eren ben certes, Borriol ha sigut i és el poble més destacat al nord de Castelló pel que fa al joc de pilota. Molts aficionats han vingut a

Borriol a gaudir d'aquest joc i, per altra banda, d'ací han sortit molts jugadors, destacant a Vicente Valls Rubio i Alfredo, el de la tia Nieves, que fins i tot van jugar de professionals i com no, l'actual jugador professional Pablo Linares (conegut com a Pablo II), que aquest any ha debutat en el "Campionat Individual d'Escala i Corda. XXIX Trofeu President de la Generalitat", considerat el màxim torneig de l'escala i corda professional.

Pel que fa a les modalitats de pilota valenciana, hi ha fins a 25 de catalogades segons Martos i altres (2007), i són el reflex de la pluralitat del joc que s'ha anat adaptant als espais, materials, gustos i costums dels diferents indrets del país.

Doncs, les modalitats més antigues naixen al carrer, i aquest és el primer escenari del joc, i a poc a poc han anat perdent importància al nostre poble, fins a pràcticament desaparèixer. Parlarem ara del joc al carrer.

JORGE ESTEVE
Cerrajería

CERRAJERIA INDUSTRIAL
HIERRO, ALUMINIO Y ACERO INOXIDABLE

Telf: 964 321 641 - Fax: 964 321 792
Movil: 627 960 511

Joc al carrer

Pel que fa a Borriol, qualsevol carrer, racó o façana llisa eren bons per reunir-se un grupet d'aficionats i jugar al seu joc preferit, i així ho feien els més joves. Un clar indicatiu d'aquest fet i que encara podem veure en algunes façanes del poble, són les motlures lineals adossades a la paret per evitar que es jugara, així també prevenien el deteriorament i evitaven el molest soroll de la pilota. Dos exemples són la casa cantonera que dóna a l'avinguda Saragossa (núm. 40) i al carrer trinquet, i l'altre, el número 51 del carrer Doctor Portolés, just davant de la baraneta del Raval.

Però sens dubte, els carrers principals eren aquells on jugaven els bons jugadors i els adults, dels quals en destacarem tres. El carrer per excel·lència era l'antic "carrer de la pilota" també Jaime Chicharro¹, que actualment és una part del carrer Sant Vicent i on se solia jugar a vareta amb una ratlla central. Posteriorment, també es va jugar un poc més avall al carrer General Aranda², que també avui és el carrer Sant Vicent que era més bo per ser un carrer pla, molt llarg i ample, on es jugava a vareta amb una corda central. Per últim, també s'ha jugat molt al carrer Primo de Rivera, actual carrer Ximén Pérez d'Arenós, a la modalitat de banca i vareta, i la vareta es troba a l'altura del forn.

Pel que fa a les referències del joc, al carrer tenim poques dades d'abans del 1895 i la informació és difusa, però fonts escrites parlen que el carrer era

un espai insuficient per la gran afició que hi havia al poble i és per això que comencen a construir-se instal·lacions per jugar a pilota i es deixa de sobte de jugar als carrers principals³, i tan sols els xiquets juguen als panys.

Parlarem a continuació de les pràctiques del joc als carrers del poble, però abans cal aclarir que prèviament a les partides s'havia de pactar la forma de jugar i les normes, el que dóna com a resultat una gran quantitat de variants.

Jugar a pareteta als panys

Els xiquets jugaven pels carrers amb unes espasetes de fusta o jugaven a pilota en qualsevol paret, no hi havia altra cosa per distreure's, la televisió i els esports moderns encara no hi havien arribat.

Aquesta forma de jugar a pilota, normalment practicada pels més joves als panys de les cases, s'anomena pareteta, on a més a més d'un, dos o més jugadors, sols calen les mans, una pilota i una paret llisa.

El joc és senzill, consisteix a colpejar la pilota contra la paret, de forma alternativa, i aquesta ha de superar una certa altura de la paret, aproximadament un poc més d'un metre. En moltes façanes aquesta altura ve donada per la part baixa de la paret, del sòl fins a un metre d'altura pintada amb un color més fosc, i si no hi era, la pintaven amb un guix.

Pany amb motlures lineals perquè no jugaren a pilota. Carrer Doctor Portolés

Carrer Sant Vicent

Carrer Ximén Pérez d'Arenós

1. El carrer anava de la Porta del Sol a la Baraneta de la Plaça del Pou. Diguem que és la part més alta de l'actual Carrer Sant Vicent. També es va jugar de la Baraneta de Navarret a la Porta del sol.

2. El carrer anava de les escoles a la baraneta.

3. Vicent Falomir "Colau" que va nèixer el 1920, ens conta que quan ell veia jugar al carrer ell tindria 10 o 12 anys, per tant no es devia jugar fins al 1932 aproximadament.

Detall d'unes pilotes de badana // Foto: Ivan Torres

tantos i duraven inclús dies. Com que les partides es feien molt llargues, es va emprar el sistema de tanteig actual.

Pel que fa a l'element de joc, la pilota era de vaqueta, però no coneixem la procedència de les pilotes quan es jugava al carrer. Més avant, per al trinquet, les compraven a Vila-Real i Borriana.

A banca (variant de les llargues)

Segons sembla, a Borriol es jugava a llargues traient amb una banca, per les fonts escrites, orals i pel posterior pas d'aquest element al trinquet, que encara podem trobar per jugar a vareta i rebot.

Aquest joc variant de les llargues es tracta d'un joc directe, d'invasió i amb ratlles, que ja fa més d'un segle que no es juga al poble.

Hem vist les principals modalitats jugades al carrer, però no totes, també hi ha referències que parlen que a Borriol es va arribar a jugar a raspall amb ratlles, això ja farà molt de temps. Més actuals són les partides de galotxa¹¹ i pilota blanca¹² jugades al Carrer Colón, Carrer la Pau i la carretera. A aquestes dues modalitats els dedicarem temps en altres edicions.

Diuen que la pilota enamora, sentir com roda per la mà la pilota de vaqueta és una sensació que enganxa, la plasticitat del joc, l'espectacularitat i l'elegància la fan digna de la més volguda estima.

Doneu l'oportunitat als vostres fills i filles de gaudir del joc dels seus avis, tan sols els heu de facilitar una pilota.

Referències

- Bouché, H. (1983). *El Joc de Pilota Valenciana. Cominells*, 20.
- Conca, M., García, G., Gimeno, T., Llopis, F., Naya, J., & Pérez, V. (2003). *La Pilota Valenciana. Unitat Didàctica*. València: Generalitat Valenciana.
- Esteve, J. R. (1977). *La Pilota Valenciana. Cominells*, 2.
- Martos, D., & altres. (2007). *Mapa etnològic del joc de Pilota Valenciana i els mecanismes actuals de transmissió a les comarques valencianes. Memòria d'investigació*. València: Consell Valencià de l'Esport (sense editar).
- Martos, D., & Torrent, G. (2011). *Pilota Valenciana. Propostes didàctiques per ensenyar i aprendre el nostre joc*. Païporta: Denes Editorial.
- Tena, E. (2002). Naix el Club de Pilota Valenciana de Borriol. *La Botlària*, 50-51.
- Tena, E. (Novembre / 2004). La Pilota Valenciana a Borriol. *Revista Parlada*, 2. Borriol, Castelló, Espanya: Associació Novembre Cultural.

A més, entrevista a Vicente Falomir Babiloni, "Colau" i informació facilitada per Vicent "el Mestret", Juan Ramón Esteve, Julian Esteve i EliseoTena.

10. Vol dir que si les partides s'acordaven jugar a 8 jocs, per sumar calia que l'adversari tinguera 0 jocs fins a arribar a fer 8. Un exemple clar, és que si l'adversari té dos jocs i el següent el faig jo, li restarem el que ha fet i anirem 0 a 5.

11. Modalitat semblant a la vareta però es ferix llançant la pilota amb la mà i ha de superar la corda central i la vareta.

12. Modalitat on es ferix botant la pilota en mig del carrer i es pega una palmada havent de passar la pilota per dalt corda i anar pel mig.